

Till: Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
cc: s.sof@regeringskansliet.se

Diarienum: S2023/ 00244

Röda Korsets Ungdomsförbund och RFSL Ungdoms yttrande över betänkandet En uppväxt fri från våld (SOU 2022:70)

Röda Korsets Ungdomsförbund (härefter RKUF) och RFSL Ungdom lämnar här sina synpunkter på slutbetänkandet En uppväxt fri från våld (SOU 2022:70). Vi kommenterar de delar där vi besitter särskild erfarenhet och kompetens.

Sammanfattning

- RKUF och RFSL Ungdom anser att utredningen i allt för stor utsträckning fokuserat på brottsmål. Det behövs ytterligare förslag som säkerställer att barn får sina rättigheter tillgodosedda även i andra rättsprocesser.
- RKUF och RFSL Ungdom anser att diskrimineringslagen borde ha fått ett större utrymme i betänkandet och att fler åtgärder krävs för att säkerställa att den efterlevs.
- RKUF och RFSL Ungdom anser att skolinspektionen behöver få ett särskilt uppdrag om att se till att skolor följer diskrimineringslagens krav om aktiva åtgärder
- RKUF och RFSL Ungdom anser att våld som hotar ungas deltagande i demokratin behöver adresseras ytterligare.

- RKUF och RFSL Ungdom anser regeringen behöver tillsätta en demokratiutredning i enlighet med betänkandet från utredningen Låt fler forma framtiden! (SOU 2016:5).
- RKUF och RFSL Ungdom saknar förslag för hur upprättelse, skydd, stöd och andra insatser för barn som tillhör grupper som lever i särskild utsatthet kan uppnås.
- RKUF och RFSL Ungdom anser att barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll behöver ratificeras av den svenska staten.
- RKUF och RFSL Ungdom anser att barns delaktighet i myndighetsprocesser i större utsträckning garanteras genom att barn ges goda förutsättningar att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet.

Övergripande perspektiv

RKUF och RFSL Ungdom är starkt positiva till att utredningen lyfter vikten av ett intersektionellt perspektiv och förståelse för hur olika former av våldsutsatthet kan samverka. Det är en förutsättning både för att kunna ta fram effektiva strategier och metoder för att förebygga våldsutsatthet och för att förstå komplex våldsproblematik. Det är också glädjande att utredningens barnrättsperspektiv och definition av våld utgår från barnkonventionen samt att utredningen förhåller sig till Agenda 2030, som i mål 16.2 fastslår att allt våld mot barn ska elimineras.

RKUF och RFSL Ungdom anser att det är problematiskt att betänkandet har ett allt för starkt fokus på brottsmål, vilket gör att viktiga perspektiv kring våld saknas. Utredningen hade behövt fastslå att alla barn ska få sina rättigheter tillgodosedda oberoende om det rör sig om ett brottsmål eller ett annat rättsfall. Familjerättsliga tvister om exempelvis vårdnad, umgänge och boende kan få mycket stora konsekvenser för barns våldsutsatthet och upprättelse efter att ha blivit utsatt för våld. Förvaltningsrättsliga tvister där barn och unga utsatts för eller riskerat att utsättas för våld inom offentliga institutioner, exempelvis SIS- och HVB-hem, behöver också beaktas.

RKUF och RFSL Ungdom anser att det är mycket angeläget att arbetet för att förebygga våld mot barn i samhällets institutioner fortsätter och

intensifieras. De barn som är i statlig omsorg befinner sig ofta i en mycket utsatt position och staten bär ett tungt ansvar för att garantera dessa sina rättigheter. Regeringen behöver särskilt skyndsamt agera för att förbättra barns situationer på SIS-boenden, men också se till att det finns bättre möjligheter att komma till rätta med missförhållanden på HVB-hem. I enlighet med den kritik som staten fått av FN:s barnrättskommitté 2015 behöver avskiljning och bältning inom tvångsvården upphöra.

RKUF och RFSL Ungdom saknar särskilt ett tydligare förhållande till diskrimineringslagen i betänkandet. Sexuella trakasserier och diskriminering i de miljöer där lagen är tillämplig innebär allt för ofta allvarligt fysiskt eller psykiskt våld. Diskrimineringslagens krav på aktiva åtgärder innebär att bland annat skolor behöver arbeta förebyggande mot den typen av kränkningar, vilket har stor potential att minska våldsutsatthet bland barn i de miljöer där de spenderar en stor del av sin vardag. Tyvärr erfar vi att arbetet med aktiva åtgärder allt för ofta åsidosätts eller är undermåligt och att det saknas tillräckligt ansvarsutkrävande från staten.

Våld som hot mot demokrati

RKUF och RFSL Ungdom ser ett behov av att ytterligare uppmärksamma de problem med våldshot som drabbar barn och unga som väljer att organisera sig i civilsamhället, samt den förhöjda risken för hatbrott som många upplever. Det behövs ytterligare förslag kring hur staten ska skydda de barn som odlar ett aktivt samhällsengagemang från våldshandlingar, hot och hat. Att personer och organisationer som aktivt deltar i det offentliga samtalet eller i demokratiska processer allt oftare utsätts för hot hämmar demokratiutvecklingen och är ett allvarligt hinder för civilsamhällets organisering.

En av de statliga utredningarna som tidigare utrett mål och förslag för demokratipolitiken, Låt fler forma framtiden! (SOU 2016:5), föreslog en demokratiutredning för att utreda hur maktförhållanden i samhället har förändrats sedan millennieskiftet och hur det har påverkat demokratin. Utredningen menade att stora samhällsförändringar som digitalisering, globalisering, demografiska förändringar och klimatförändringar har påverkat hur olika samhällsgrupper förhåller sig till varandra, vilket potentiellt innebär demokratiska utmaningar.

Utredningen föreslår knyta an till den maktutredning som genomfördes mellan 1985 och 1990, Maktutredningen (SOU 1990:44), vars mål var att analysera hur makt och inflytande fördelas i samhället. RKUF och RFSL Ungdom anser att förslaget behöver genomföras, eftersom de förändrade maktordningarna i samhället i stor utsträckning påverkar våldets inverkan på ungas deltagande i demokratin.

Särskilt utsatta grupper

RKUF och RFSL Ungdom saknar genomgripande förslag om hur upprättelse, skydd, stöd och andra insatser för barn som tillhör grupper som lever i särskild utsatthet kan uppnås. Det gäller exempelvis barn med funktionsnedsättningar, hbtqi-barn, barn som lever i våldsnära miljöer, barn med erfarenhet av sexuellt utnyttjande eller exploatering, barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, barn till föräldrar som utövar eller utsätts för våld samt barn i familjer med familjemedlemmar som lider av allvarlig psykisk ohälsa och/eller beroendeproblematik. Det är viktigt att de informationsinsatser som utredningen föreslår genomförs med hänsyn till dessa gruppers olika förutsättningar och behov.

RKUF och RFSL Ungdom saknar särskilt förslag om hur barn i asylprocess, ensamkommande barn samt papperslösa barn ska få sina rättigheter tillgodosedda. Förutom att de i mindre utsträckning får skydd och stöd från det allmänna så har de sämre tillgång till information om sina rättigheter samt information om vart de kan vända sig om dessa rättigheter kränks. Asylsökande, ensamkommande och papperslösa stigmatiseras regelbundet av både samhället och individer vilket påverkar deras livsvillkor starkt negativt.

RKUF och RFSL Ungdom menar att det är problematiskt att kommittén inte har haft i uppdrag att inkludera de grupper som har starkast misstro till det offentliga och till rättsväsendet. Trots att utredningen har en medvetenhet om att våldsutsatthet och karaktären på det våld unga möter varierar mellan olika grupper samt att dessa gruppers förståelse för sina rättigheter varierar starkt så har det saknats dialog. Regeringen och myndigheter som genomför utredningens förslag behöver utreda detta vidare och möta särskilt intressanta grupper.

15.1.5 Särskilda insatser ska vidtas för att skapa trygghet och förebygga våld i miljöer där barn vistas

”Regeringen tar initiativ till en kommission mot kränkningar och mobbning där svensk och internationell expertis, myndigheter och frivillig-organisationer med kunskap på området ges i uppdrag att baserat på bästa tillgängliga kunskap och evidens analysera behovet av och föreslå åtgärder som syftar till att förebygga våld i form av kränkningar och mobbning i skolmiljö. Analysen och åtgärderna ska även omfatta kränkningar och mobbning som är skolrelaterade och som sker i digitala miljöer.”

RKUF och RFSL Ungdom ställer sig positiva till förslaget.

RKUF och RFSL Ungdom ställer sig frågande till om en ny kommission bör tillsättas eller om uppdraget borde gå direkt till ansvarig myndighet, men tar inte ställning i frågan. Om uppdraget riktas till ansvarig myndighet behöver det ställas särskilda krav på samarbete med andra aktörer med specifik kompetens.

RKUF och RFSL Ungdom anser att det är mycket viktigt att kommissionen innehåller eller har nära dialog med barnrättsorganisationer och de civilsamhällesorganisationer som har en stark närvaro i skolan. Särskilt de organisationer som styrs av unga själva.

RKUF och RFSL Ungdom anser att det är angeläget att kommissionen har ett särskilt fokus på tillämpningen av diskrimineringslagens krav på aktiva åtgärder för att stärka skolors arbete mot sexuella trakasserier och diskriminering. Vi delar bedömningen att kommissionens arbete behöver inkludera kränkningar och mobbning som är skolrelaterade och som sker i digitala miljöer.

15.2.1 Förutsättningarna för barn att reagera på våldet och signalera till omgivningen ska stärkas.

”Brottsoffermyndigheten ges i uppdrag att säkerställa tillgången till informationsmaterial som är avsett och anpassat för barn, om olika former av våld, dess skadeverkningar samt om vilken hjälp som finns att få. Materialen ska vara anpassade för och ta hänsyn till särskilda behov utifrån bland annat ålder, språk och funktionsnedsättning, som kan finnas hos målgruppen. [...] Barn ska involveras i planering och genomförande av uppdraget.”

RKUF och RFSL Ungdom tillstyrker förslaget.

RKUF och RFSL Ungdom anser att materialet behöver tas fram i dialog med civilsamhället. Materialet behöver innehålla information om olika sorters våldsbrott, exempelvis hatbrott, brott mot diskrimineringslagen, våld inom familjen och nära relationer, sexuellt våld samt våldsbrott som faller under brottsbalken. Det är också positivt om information anpassas till grupper med särskilda behov, så som grupper som generellt har en starkare misstro mot rättsväsendet och offentliga institutioner.

”Skolverket ges i uppdrag att utreda och lämna förslag på hur en satsning för att höja barns kunskaper om våld kan genomföras i förskolan och samtliga skolformer. Insatserna ska omfatta kunskap om de våldsformer som omfattas av barnkonventionens definition av våld. [...] Barn ska involveras i genomförandet av uppdraget.”

RKUF och RFSL Ungdom tillstyrker förslaget.

RKUF och RFSL Ungdom ser det som särskilt viktigt att uppdraget betonar insatser för att stärka arbetet med att diskrimineringslagens krav på förebyggande åtgärder efterföljs. Diskrimineringslagen ställer krav på att skolor arbetar med att minska riskerna för sexuella trakasserier och diskriminering i förhållande till de sju diskrimineringsgrunderna. Det förebyggande arbetet innebär en minskad riskmiljö för särskilt utsatta grupper. Dessa grupper utsätts oftare för våld och hot om våld än andra, vilket gör det angeläget att prioritera arbetet.

RKUF och RFSL Ungdom anser att skolinspektionen behöver få ett särskilt uppdrag om att se till att skolor följer diskrimineringslagens krav om aktiva åtgärder för att motverka sexuella trakasserier och diskriminering. Diskrimineringslagen gäller i såväl skolor som på arbetsplatser. Men lagen är utformad så att arbetstagarna har ett särskilt skydd genom att arbetsgivarorganisationerna (fackförbunden) har en särställning i lagtexten. För elever finns inget motsvarande skydd. Det innebär sämre chanser att missförhållanden och lagbrott i skolan uppmärksammas. Därför behöver skolinspektionen få ett uppdrag som kompenserar för skillnaderna och säkerställer att även barn omfattas av diskrimineringslagen i praktiken.

15.3.2 Barns delaktighet i utformning, genomförande och uppföljning av insatser ska stärkas.

”Socialtjänstlagen (2001:453) samt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga kompletteras med reglering om att information till barnet ska anpassas till barnets ålder och andra individuella förutsättningar. Den som ger informationen ska även så långt som möjligt försäkra sig om att barnet har förstått innehållet i och betydelsen av den lämnade informationen.”

RKUF och RFSL Ungdom tillstyrker förslaget.

Utredningsbetänkandet Hållbar Socialtjänst (SOU 2020:47) innehöll ett liknande förslag. Där föreslogs att informationen ska anpassas till barnets ålder, mognad och dennes individuella förutsättningar och att den som ger informationen är skyldig att försäkra sig om att barnet har förstått innehållet. RKUF och RFSL Ungdom anser att det är bra formuleringar som behöver användas konsekvent. Därtill föreslår vi formuleringar om att barnet ska ges goda förutsättningar att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet och att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad behöver läggas till. Dessa formuleringar förordas för att säkerställa att barnkonventionens tolfte artikel efterföljs. Barnets åsikter behöver alltid beaktas i socialtjänstens processer.

15.4.1 Barn ska få individanpassad information under brottmålsprocessen och ges goda förutsättningar att komma till tals och få sina åsikter beaktade.

”I 13 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) införs ett krav på att målsägande som är under 18 år ska få individanpassad information under förundersökningens gång och vid dess avslut. Den som ger informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet har förstått innehållet i och betydelsen av den lämnade informationen. Barnet ska därtill ges goda förutsättningar att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

I 3 § lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn och 3 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde införs ett krav på att barn som är målsägande ska få anpassad information om förundersökningen och om utgången av förundersökning och eventuell rättegång av sitt juridiska biträde.”

RKUF och RFSL Ungdom tillstyrker förslagen med kompletteringar.

RKUF och RFSL Ungdom anser inte att utökad information och möjligheter att komma till tals under brottmålsprocesser är tillräckligt. Förslaget behöver utvidgas till att också inbegripa andra rättsliga processer som berör barn som utsatts för eller riskerat att utsättas för våld, exempelvis förvaltningsrättsliga, familjerättsliga eller andra civilrättsliga processer.

15.4.4 Barn ska erbjudas stöd under och efter brottmålsprocessen.

”Utredningen om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter har bland annat i uppdrag att analysera och redovisa för- och nackdelar med att staten bidrar till att etablera funktioner i form av barnombud inom civilsamhällesorganisationer med uppgift att ge stöd till barn i kontakten med domstolar och förvaltningsmyndigheter. Det tänkta barnombudet ska komplettera det stöd som andra aktörer ger barn men innebörden av funktionen ska inte vara att rättsligt företräda barnet i enskilda ärenden. För det fall ovan nämnda utredning föreslår att det ska inrättas barnombud är det vår uppfattning att det bör övervägas lämplighet och möjlighet till inrättande av barnombud även för våldsutsatta barn som är målsägande i brottmålsprocessen.”

RKUF och RFSL Ungdom delar bedömningen.

RKUF och RFSL Ungdom anser att det är mycket angeläget att barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll ratificeras av den svenska staten, för att barn själva ska få möjlighet att uppmärksamma när deras rättigheter kränks.

15.5.1 Barn ska ha en självklar roll inom kunskapsutvecklingen.

”Folkhälsomyndigheten får ansvar för att initiera, genomföra och samordna ett utvecklingsarbete som syftar till att barns synpunkter och erfarenheter relaterat till våld och våldsutsatthet ska tillvaratas i högre utsträckning, exempelvis genom olika typer av brukarundersökningar.

Folkhälsomyndigheten får ansvar för att samordna genomförandet av nationella undersökningar som riktar sig till barn med frågor om våld och våldsutsatthet.”

RKUF och RFSL Ungdom tillstyrker förslagen.

RKUF och RFSL Ungdom anser att det är viktigt att också ge barn själva möjlighet att undersöka barns förhållanden och utveckla kunskap utifrån deras egna perspektiv. Det är möjligt genom att ge stöd och stärkta förutsättningar till barns organisering. Deras egna organisationer behöver också beredas möjlighet att delta i dialog om kunskapsutvecklingen och ges förutsättningar att själva ta fram ny kunskap.

Li Nester
Förbundsordförande
Röda Korsets Ungdomsförbund

Elias Fjellander
Förbundsordförande
RFSL Ungdom